

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

**PEDAGOGIK OLIIY TA‘LIM MUASSASALARIDA TA‘LIM JARAYONINI
TASHKIL ETISHDA AMALIYOT BILAN UZVIYLIGINI TA‘MINLASH
MASALALARI**

**Respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya
2024-yil, 15-oktyabr**

**Republic-wide scientific and scientific-technical conference
ISSUES OF ENSURING INTEGRATION WITH PRACTICE IN
ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN INSTITUTIONS OF
PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATION**

October 15, 2024

1974 2024
**Республиканскую научно-техническую конференцию на тему
«РОЛЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА
ВЗАИМОСВЯЗИ С ПРАКТИКОЙ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВЫСШИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ»,
которая состоится 15 октября 2024 года**

JIZZAX – 2024

qism – birinchi o‘rinda turadi. Boshqacha aytganda, butun ta’lim tizimi, shu jumladan o‘qitish o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim. Ammo, ta’limning milliy modelida shaxsiga asosiy, hal qiluvchi o‘rin berilgandan so‘ng bu texnologiyalarning har birini shaxsning mavjud imkoniyatlarini to‘la ro‘yobga chiqarish bo‘yicha ahamiyati yanada oshdi. Ayni paytda hozirgi kunda axborotning hajmi, xilma-xilligi, uni egallashga moyilligi va vositalarining yetarliligi, samarali individual va mustaqil o‘qitishni tashkil etish uchun zaruriy shart-sharoitlar yaratilganligi munosabati bilan pedagogning o‘quvchiga bo‘lgan munosabati jihatidan uning hamkoriga aylanmoqda. Shaxsiga yo‘naltirilgan o‘qitish texnologiyalarining kommunikativ asosi – pedagogik jarayonda o‘quvchiga insoniy-shaxsiy yondashishdir.

Xulosa qilib aytish mumkin o‘rnatilayotgan yangicha munosabatlarning asosiy mazmuni, hozirgi kunda natija bermaydigan va noinhisoblangan zo‘ravonlik pedagogikasidan voz kechishdir, chunki tarbiya jarayonida zo‘ravonlik aslo mumkin emas, jazolash insonni kamsitadi, ezadi, uning rivojlanishini susaytiradi. Noan‘anaviy ta’lim o‘quvchilarni faqat bilim, ko‘nikma, malakalar bilan qurollantirishni ko‘zda tutmasdan, balki darsda vujudga keltiradigan muammoli vaziyatlarni o‘quvchilar avval o‘zlashtirgan bilim, ko‘nikma, malakalarni kutilmagan vaziyatlarda ijodiy qo‘llashlari orqali ijodiy faoliyat tajribalari, o‘quvchilarning mustaqilligi, o‘quv bilish motivlarini, mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga, mustaqil izlanish yo‘lini o‘zlashtirishga imkon beradigan murakkab jarayondir. Isloh qilinayotgan ta’lim muassasalarida o‘quvchi yoshlarni erkin, majburlashsiz o‘qitish, ularning shaxsiga individual yondashishning mazmun-mohiyatini namoyon qilish hozirgi davrda juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Ilm-fan yutuqlari – taraqqiyoting muhim omili. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 30-dekabr kuni mamlakatning yetakchi ilm-fan namoyandalari bilan uchrashdi. – Xalq so‘zi. – 2016. – 31 dekabr.
- 2.«Boshqaruvning pedagogik-psixologik xaritasi» nomli yo‘riqnoma, professor E.G‘ozievning «Psixologiyaning megodologik asoslari» nomli risolasidan olindi. 70- 75-betlar
- 3.Botirov, BF, Usmonov, J., & Ablyakimova, RI (2021). O‘zbekistonda turizm xizmatlarini milliy uslublar va zamonaviy innovatsiyalar uyg‘unligi asosida tashkil etish. XALQARO ILMIY-JORIY TADQIQOT KONFERENSIYALARI, 53–57.
- 4.Ablyakimova, R. (2020). VIEW AND THEORIES ON FACTORS INFLUENCING MANAGEMENT DECISION-MAKING. Архив Научных Публикаций JSPI, 11(1). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/1052.
- 5.Аблякимова, Р., & Alimova, Q. (2021). ТА’LIMDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA KORPORATIV BOSHQARUV. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, (1). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1535>
6. CHoriev A., CHoriev N. Pedagogika tarixi metodologiyasi. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi. – T.: “Fan” nashriyoti, 2010. – 173 b
- 7.G‘oziev E.G. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2002.1-2 kitob.

PEDAGOGIKA FANLARINI O‘QITISHDA TA’LIMY METODLARDAN FOYDALANISH

Anorboyeva Xulkar O‘ktam qizi

Pedagogika nazariyasi va tarixi mutaxassisligi 2-bosqich magistri, Jizzax DPU

Ilmiy rahbar: Boyto‘rayeva Nasiba

Pedagogika ta’limi nazariyasi kafedrasida katta o‘qituvchisi, PhD, JizzaxDPU

Annotatsiya:

Ushbu maqolada pedagogika fanlarini o‘qitishda ta’limiy metodlardan foydalanishning zarurati hamda bugungi kundagi ahamiyati haqida so‘z boradi. Bundan tashqari maqolada

pedagogika fanida o'qituvchilarning amaliy tajribasini o'rganish va umumlashtirish asosida ta'lim metodlarini tanlashning ahamiyati haqida ham ma'lumotlar o'rganilgan.

Kalit so'zlar: *pedagogika fanlarini o'qitish, ta'limiy metodlar, kompetensiyaviy yondashuv, o'qitish metodikasi*

Abstract:

This article talks about the necessity and importance of using educational methods in the teaching of pedagogical sciences today. In addition, the article examines the importance of choosing educational methods based on the study and generalization of the practical experience of teachers in the field of pedagogy.

Key words: *teaching of pedagogic subjects, educational methods, competence approach, teaching methodology*

Mamlakatimizda jahon talablari darajasida ta'lim-tarbiya olishi va kasb-hunar egallash, fuqarolarimizning bunyodkorlik salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun zarur shart-sharoitlar hamda imkoniyatlar mavjud. Yangi sharoitlardan kelib chiqib O'zbekiston Respublikasi qonunlariga, ta'lim bosqichlarining uzluksizligi va izchilligini ta'minlash, ta'limning zamonaviy metodologiyasini yaratish, davlat ta'lim standartlarini kompetensiyaviy yondashuv bo'yicha takomillashtirish va amaliyotga joriy etishni taqozo etib kelmoqda. Bu haqida Prezident Sh.M.Mirziyoyev quyidagicha ta'kidlaydi: "Barchamiz yaxshi tushunamiz, ta'lim-tarbiya har qaysi davlat va jamiyatning nafaqat bugungi, balki ertangi kunini ham hal qiladigan eng muhim ustuvor masaladir. Shuning uchun mamlakatimizda bu masalaga jiddiy e'tibor qaratilmoqda"[1]

Pedagogika fani o'qituvchilarining mavjud amaliy tajribalari, shuningdek, oliy o'quv yurtlari didaktikasi bo'yicha individual tadqiqotlar pedagogika o'qitish metodikasi bo'yicha nazariy qoidalar, tamoyillar, qoidalar va tavsiyalarni tizimlashtirish imkonini berdi.

Pedagogika fan sohasida ma'lum o'quv fanini o'qitish qonuniyatlarini tadqiq qiladi. Masalan, tillar metodikasi, matematika metodikasi, tarbiyaviy ishlar metodikasi va shu kabilar. "Metodika" tushunchasi turli fanlarni o'qitish bilan ham bog'liklikda qo'llanilib, ma'lum sohani o'qitish jarayoni, mazmuni, qonuniyatlari, tamoyillari, shakl, metod va vositalari yig'indisini o'zida ifoda etadi. Pedagog olim A.M.Stolyarenkoning fikricha, "O'quv fanlarini o'qitish metodikasi ma'lum bir pedagogik vazifalarni hal etish bilan bog'liq metod, metodik usullar, vosita va tashkiliy chora-tadbirlar majmuidir"²⁵.

G.M.Kodjaspirova, A.Yu.Kodjaspirovlarning fikricha, "O'qitish metodikasi pedagogik faoliyatni amalga oshirishning aniq usullari, uslublari va texnikasidir".

O'qitish metodikasiga qo'yiladigan zaruriy talablarga quyidagilar kiradi: 1)aniqlik; 2)asoslanganlik; 3)rejalashtirilgan harakatning maqsad va vazifalarga mosligi; 4)qayta ishlab chiqishga yo'nalganlik; 5)hayot bilan uyg'unlik; 6)natijaviylik.

Yuqoridagi fikrlarni umumlashtirib aytganda, o'qitish metodikasi o'zida quyidagilarni aks ettiradi:

- ta'limning maqsad va vazifalarini
- ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi, tashkiliy;
- ta'limning qonuniyat va tamoyillarini;
- ta'lim mazmunini;
- ta'limni tashkil etishning asosiy va yordamchi shakllarini;
- ta'limning umumiy va xususiy metodlarini;
- o'quv vositalari;
- o'qitish natijasini.

Metodologiya (yunoncha. methodos — nazariya, ta'limot, bilish yoki tadqiqot yo'li va logos — so'z, tushuncha): 1) amaliy va nazariy faoliyatni qurish va tashkil etish yo'llari va prinsiplar

²⁵ Столяренко А.М. С81 Психология и педагогика: Учеб.пособие для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. - 423 с. ISBN 5-238-00259-9

tizimi; 2) bilishning ilmiy metodi to'g'risidagi ta'limot; 3) u yoki bu fanda qo'llaniladigan metodlar yig'indisi ma'nolarini anglatadi.

Ta'lim nazariyasida o'qitish (ta'lim metodlari) muhim rol o'ynaydi. Ta'lim metodi ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning aniq maqsadga erishishiga yo'naltirilgan birgalikdagi faoliyatlarining usuli ekanligini bilamiz. Ta'lim metodlari o'qitish va o'qishning o'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishish yo'llari hamda o'quv materialini nazariy va amaliy tomondan yo'naltirish yo'llarini bildiradi va ko'maklashadi. Ta'lim metodlari ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi faoliyatining qanday bo'lishi, o'qitish jarayonini qanday tashkil etish hamda olib borish lozimligini va shu jarayonda o'quvchilar qanday ish harakatlarni bajarishlari shartligini ko'rsatib beradi.

Pedagogik ensiklopediyada izohlanishicha, ta'lim metodi o'qituvchi o'quvchining ta'lim mazmunini o'zlashtirishga qaratilgan o'zaro aloqador, ma'lum ketma-ketlikdagi faoliyati tizimidir. O'qitishda ta'limiy metodlarning tasnifi. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida mamlakatimizdagi ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya ishlarini tubdan yaxshilash, jahon andozalari talablariga javob bera oladigan mutaxassis kadrlarni tayyorlash kabi ulug'vor vazifalar qo'yilgan[2].

Mazkur vazifalarni bajarish uchun, eng avvalo, ta'lim-tarbiya usullarini takomillashtirish, yangilarini izlab topish va ulardan samarali foydalanishni amalga oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogika fanida ta'lim metodlarini va usullarini tasnif etish masalalari ham alohida muammo sifatida o'rganilgan. Turli yillarda faoliyat ko'rsatgan turli tadqiqotchilar tomonidan ta'lim metodlari turlicha tasnif etilgan. Ya'ni, pedagogikada o'qitish metodlarini tasnif etishga oid turli-tuman qarashlar mavjud bo'lib, ba'zi olimlar o'qitish metodlarini tasnif etishda bilim manbalarini hisobga olgan bo'lsa, ayrimlari esa o'qituvchi faoliyatini, uchinchi guruh olimlar esa o'quvchilar faoliyatini e'tiborga olgan.

O'qitish usullariga bunday qarashlarning ko'p va rang-barang bo'lishi tabiiy, chunki o'qitish metodlari mazmunan boy hodisa bo'lib, ular ma'lumot mazmuni bilan ham, O'qituvchi hamda o'quvchi faoliyati bilan, bilim va malakalar bilan, qolaversa, ijodiy qobiliyatlarni, munosabatlarni rivojlantirish ishlari bilan bog'lik bo'lgan tushuncha sanaladi. Shu bois ta'lim metodlarini tasnif etish bo'yicha yagona yondashish mavjud emas. Didaktikada ta'lim metodlarini bilimlar manbai, didaktik maqsadlar, bilish faoliyatining saviyasi bo'yicha farqlash mavjud.

Ta'lim metodlarini bilish manbalari bo'yicha tasniflash sodda jarayon bo'lib, ular maktab amaliyotida keng tarqalgan. Masalan, taniqli pedagog olimlardan S.I. Perovski, Ye.Ya. Golant va boshqalar o'qitish usullarini tasnif etishda ta'lim manbalarini hisobga olishgan. O'qituvchi nutqi, ko'rgazma qurol, darslik hamda qo'shimcha adabiyotlarni ta'lim manbai sifatida ekanligini O.Roziqov va boshqalar tomonidan tuzilgan "Umumiy didaktika" o'quv adabiyotida alohida ta'kidlangan. Didaktikada ta'lim jarayonining turli bosqichlarida bajariladigan ishlar mazmunidan kelib chiqib, o'qitish usullarini tasnif etish g'oyasi ham mavjud.[4]

Pedagogika fanida o'qituvchilarning amaliy tajribasini o'rganish va umumlashtirish asosida ta'lim metodlarini tanlashga o'quv-tarbiya jarayoni kechayotgan shart-sharoitlar va aniq holatlarga bog'liq muayyan yondashuvlar vujudga keladi. Ta'lim metodlarini tanlashda quyidagi holatlar inobatga olinishi lozim:

- zamonaviy didaktikaning yetakchi g'oyalari, ta'lim, tarbiya va rivojlantirishning umumiy maqsadlari;
- o'rganilayotgan fan mazmuni va metodlari, mavzularining o'ziga xosligi;
- xususiy fanlar metodikasining o'ziga xosligi va umumdidaktik metodlarni saralashga qo'yiluvchi talablarning o'zaro aloqadorligi;
- muayyan dars materialining maqsadi, vazifalari va mazmuni;
- u yoki bu mavzuni o'rganishga ajratilgan vaqt;
- o'quvchilarning yosh xususiyati, bilish imkoniyatlari, darajasi;
- o'quvchilarning darsga tayyorgarlik darajasi;

- o'quv muassasalari, auditoriyalarning moddiy ta'minlanganlik darajasi, jihozlar, ko'rsatmali qurollar, texnik vositalarning mavjudligi;

- o'qituvchining imkoniyatlari, nazariy va amaliy jihatdan kasbiy tayyorgarlik darjasi, pedagogik mahorati, shaxsiy sifatlari;

- o'quv muassasalarida fanlararo hamkorlikning o'rnatilganligi.

O'qituvchi bu holatlarni inobatga olib, u yoki bu ketma-ketlikda og'zaki, ko'rgazmali yoki amaliy metodlarni, reproduktiv yoki mustaqil ishlarni boshqarish metodlarini nazorat va o'zo'zini nazorat metodlarini tanlash borasida aniq yechimlar qabul qiladi.

Ta'lim metodlari pedagogning imkoniyatlarini kengaytiradi, vaqtini tejaydi. Mashg'ulot jarayonlarida professor-o'qituvchiga darsni qulay boshqarish imkonini beradi, unga faollik kasb etish bilan bir qatorda ta'limning mazmun-mohiyatini belgilab beradi. [3]Jumladan:

- Ta'lim motivlari kuchi o'quvchining bilim olish yo'lidagi qiyinchiliklarni yengib o'tishga bo'lgan intilishlari uning davomiyligi bilan belgilanadi.

- O'qitish jarayoni pedagog, ta'lim oluvchi va o'qitish vositalarining o'zaro ta'siridan iborat.

- O'qitish jarayoni pedagog, ta'lim oluvchi va o'qitish vositalarining o'zaro ta'siridan iborat bo'lib, hozirgi zamon axborot texnologiyalari imkoniyatlari o'qitish vositalariga o'qituvchi va ta'lim oluvchi vazifalarining bir qismini yuklash imkonini beradi.

- Ta'lim metodlari darslarning qulayligini ta'minlaydi. Unda o'quvchining o'quv materiallarini o'zlashtirishi doimiy ketma-ket kuzatishga, nazorat olib borishga, kerak holarda tuzatishlar kiritib borishga imkoniyat yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2018-yil 28-sentabrdagi 1-Oktabr "Ustoz va murabbiylar" kuni bayrami tabrigidan

2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni 2020 yil 20-sentabr

3. O. Roziqov, B.Adizov va G.Najmiddinovalarning "Umumiy didaktika" Buxoro, "Durdon" nashriyoti, 2012-yil 78-79 bet

4. DAVR, ZAMON, SHAXS "O'zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy hayot: transformatsion va innovatsion jarayonlar" mavzusidagi respublika ilmiy anjumani maqolalar to'plami "O'qitishda ta'limiy metodlarni muvofiqlashtirishning ilmiynazariy asoslari" 2021-yil 3-qism 443-448 bet

5. Pedagogika tarixi Q. Hoshimov va boshqalar T: O'qituvchi, 1996. 425-426 betlar.

6. N.S.Atayeva, F.RasuIova, M. Salayeva, S.Hasanov. Umumiy pedagogika. (Pedagogika tarixi). O'quv qo'llanma. I kitob. -T.: «Fan va texnologiya», 2012 y, 242-243 betlar

BOSHQARUV BILIM VA KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARI

Tursunov Diyor Sunnatovich

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent, Jizzax DPU

Asqarova Fayyoza

Ta'lim muassasalarining boshqaruvi magistr, Jizzax DPU

Annotatsiya:

Maqolada boshqaruv bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishning nazariy jihatlari hamda boshqaruvda bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish uchun bir nechta usullari keltirilgan.

Kalit so'zlar: *boshqaruv, bilim va ko'nikma, ta'lim, boshqaruv faoliyati, ta'lim xizmatlari*

Abstract:

The article presents theoretical aspects of management knowledge and skills development and several methods for development of management knowledge and skills.

Key words: *management, knowledge and skills, education, management activities, educational services*